

			рослинністю, також зустрічаються на заболочених ділянках.[2]
Ведмедиці — Arctiidae	Каліморфа — Callimorpha	Ведмедиця гера, ведмедиця чотирикрапкова — Callimorpha quadripunctaria (Poda, 1761)	В рідколіссях, на галявинах листяних та мішаних лісів, узліссях, в чагарниках, на пустищах, особливо вздовж річок і струмків.[2]

В околицях села Старі Санжари, нами виявлено наступні види лускокрилих, занесених до Червоної книги України: Подалірій (*Iphiclides podalirius*), Вітрильник-Папілій Махаон (*Papilio machaon*), Ведмедиця гера, ведмедиця чотири крапкова (*Callimorpha quadripunctaria*).[3]

Необхідні заходи охорони:

- Привернення широкого загалу сучасних екологічних представлень до необхідності охорони певних видів метеликів.
- Види занесені у відповідні списки рідкісних, вразливих, і тих, які перебувають на межі зникнення, повинні охоронятися на природоохоронних територіях.
- У господарському оволодінні територій повинно бути суворо регламентовано застосування пестицидів та гербіцидів.
- Обов'язкова повна або суворо часткова заборона відлову рідкісних та зникаючих видів метеликів. [1]

Література

1. Капуцький А.П. Життя метеликів частина 2 / А.П. Капуцький, — «Зелене Закарпаття» — 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pubs/show/zhittya...chastina-2.html/>
2. Корнелио М. П. Школьный атлас-определитель бабочек [Текст] / М.П.Корнелио. — М. : Просвещение, 1986. — 254 с.
3. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова — К. : Глобалколсантинг, 2009. — 600 с.
4. Яхонтов А.А. Денні метелики / А.А. Яхонтов; [переклад з переробленого російського видання з додатком по фауні України М.С.Образцовий, Л.А.Шелюжко]. — Київ : Радянська школа, 1939. — 181с.

ВИДОВИЙ СКЛАД ТА БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАВУКІВ-СИНАНТРОПІВ МІСТА ПОЛТАВИ

Закалюжний В.М., Таран М.І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

У сучасному світі триває стрімкий процес урбанізації. Багатопверхові будинки, галасливі вулиці, камінь, асфальт і забруднене повітря складають міське середовище. Людина не самотня у місті, навколо неї росте, повзає, бігає і літає колосальна кількість різноманітних організмів. Кожен із цих організмів впливає прямо або опосередковано на людину і міське середовище в цілому, що дозволяє говорити про міські біоценози як про унікальні утворення, в яких біорізноманіття існує при взаємодії антропогенних і природних чинників.

Флора і фауна будь-якого міста складається з місцевих видів, що меш-

кали в конкретній місцевості як мінімум з нового часу, і з видів, що вселилися в дану місцевість в новий та новітній час. Підклас павуки (*Aranei*) освоїли величезну кількість екологічних ніш. Порівняно новим місцем проживанням для цих тварин є будівлі різних типів і призначення (житлові будинки, службові будівлі, складські приміщення, виробничі приміщення тощо).

Оскільки фауна павуків в Полтаві та в Україні в цілому вивчена недостатньо, при дослідженні аранеофауни міста Полтави ми намагалися зібрати найбільш повну колекцію представників підкласу Павуки. Метою цієї розвідки є дослідження, узагальнення та доповнення існуючих даних про видовий склад, біолого-екологічні особливості і розподіл павуків, що живуть у будівлях різних екоотопів міста Полтави.

В основу дослідження покладено матеріали, зібрані методом ручного збору у місті Полтава: на присадибних ділянках у приватному житловому секторі, господарських приміщеннях та безпосередньо в житлових будинках різних типів. Протягом періоду збору матеріалу (квітень — вересень 2012 року) нами було виявлено 17 синантропних видів, 10 із яких нам вдалося відловити і законсервувати в спиртовому розчині для створення систематичної колекції та подальшого їх визначення. Інші сім видів нам вдалося визначити безпосередньо на місці спостереження, не відловлюючи їх.

Araneus diadematus. (родина *Araneidae*, рід *Araneus*) — павук-хрестовик звичайний, був відловлений на подвір'ї житлового будинку, безпосередньо з ловчих тенет, методом ручного збору. Основне забарвлення значно варіює — від блідо-коричневого до чорно-коричневого. Головогруді з темною серединною та боковими смужками, стернум коричневий. Ноги світлі з темними кільцями. Черевце видовжене, найбільшу товщину має на кінці передньої третини, де воно дещо припідняте з боків, але не утворює чітко виражених горбків. На верхньому його боці чітко помітний хрестоподібний малюнок із білих плям. На задній частині черевця є добре помітні листовидні візерунки, обмежені темними і світлими смугами. Півмісяцеві плями з нижнього боку черевця продовгуваті, на задньому кінці загнуті всередину під прямим кутом [1, с. 75].

Lucosa singoriensis. (Родина *Lycosidae*, рід *Lycosa*) — тарантул східноєвропейський, був відловлений на присадибній ділянці житлового будинку методом ручного збору. Найбільший павук, що зустрічається в країнах СНГ, отруйний. Головогруді чорно-коричневі зі світло-коричневою облямівкою по боках і такою ж серединною смугою в задній половині. Стернум чорного кольору, ноги — коричневі, з широкими чорними кільцями. Черевце зверху темно-коричневе, знизу — чорне. Все тіло і кінцівки вкриті густими сірими і білими ворсинками, більш світлими у самців. Низ черевця і стернум опухлі чорними ворсинками. Епігіна із зовні має вигляд двох блискучих хітинових горбків, між якими розміщена якореподібна пластинка. Довжина тіла самки 27-35 мм, самця — 25 мм. Мешкає тарантул у вертикальних нірках глибиною до 50 см, де вдень чатує на дрібних комах, які туди потрапляють. Увечері павуки виходять назовні і полюють неподалік від нірки [1, с. 25].

Steatoda bipunctata (родина *Theridiidae*, рід *Steatoda*) — стеатода двокрапкова була відловлена в підвальному господарському приміщенні методом ручного збору. [1, с. 52]. Головогруді і стернум коричневі. Ноги коричневі, з широкими сірими кільцями. Черевце зверху чорно-коричневе, з білим переднім краєм і прокольним рядом білих плям. Низ черевця світлий, з коричневою V-подібною плямою. Епігіна чорна, з різко виступаючим нижнім уїлем і прокольною септою. Пальпус самця з великим черевним придатком. Довжина тіла самки 5-7 мм, самця — 3,5-5 мм. Павуки мешкають в будинках та неподалік від людських жител.***Steatoda castanea*** (родина *Theridiidae*, рід *Steatoda*) — представник виду був відловлений в підвальному господарському приміщенні методом ручного збору. ***Steatoda triangulosa*** (родина

Theridiidae, рід *Steatoda*) — представник виду був знайдений в кімнаті житлового будинку. Хеліцери цих павуків паралельні. Нижня губа відділена борозенкою від стерального щита. Останній членик пальпи у самок несе один кігтик. Ноги без товстих шипів, але з чисельними щетинками. Лапки несуть по 3 кігтики. Зустрічаються в найрізноманітніших біотопах — в лісах, на відкритих культурних ландшафтах, пустелях тощо. Часто селяться в печерах і домівках людини. Поширені на всій території України [3, с. 138]. ***Steatoda grossa*** (родина *Theridiidae*, рід *Steatoda*) — представник виду був знайдений в кімнаті житлового будинку. Представники родини плетуть неправильні сітки з широкими вічками в деревному ярусі, чагарниках або в травостой. Роблять лігвище найчастіше у вигляді ковпачка напівкулястої форми, зверненого отвором униз і замаскованого зверху залишками комах і частками рослин. Поширення: Європа, Росія, Південна Азія [2, с. 95].

Argiope bruennichi (родина *Argiopidae*, рід *Argiope*) — аргеопа Брюннеха, була відловлена на присадибній ділянці житлового будинку методом пінцетного збору. Головогруді широкі і плоскі, світло-коричневого кольору, з помітною головною частиною і широкими темними смугами вздовж боків. Стернум чорний з білою плямою. Черевце продовгувате, ззаду дещо загострене. Верхня сторона черевця жовтувата з поперечними чорними смугами, нагадує забарвлення осі. Ноги коричневі, з чорними кільцями чи плямами. Епігіна має вигляд видовженої прямокутної пластинки з клиновидним підвищенням по центру. Пальпус самця несе придаток по формі сильно загостреної пластинки. Довжина тіла самки 11-15,5 мм, самця — 5,5 мм. Павуки населяють сонячні відкриті місця з високим трав'янистим покривом. Вид поширений в південних країнах СНД, Середній Азії, Японії [1, с. 70].

Segestria senoculata (родина *Segestriidae*, рід *Segestria*) — павук погребний, був відловлений в погрібному приміщенні житлового будинку методом ручного збору. Крупний: головогруді 6-8 мм. Хеліцери з металевим відблиском, зеленим у самок і бронзовим у самців. Стернальний щит дещо темніший тазиків. Поширений на південному сході та центрі України [3, с. 73].

Larinioides ixobolus (родина *Araneidae*, рід *Larinioides*) — представник виду був відловлений на подвір'ї житлового будинку методом пінцетного збору. Колопряди, що плетуть колесоподібні вертикальні або похилі ловчі тенета із закритим центром. Іноді за межами тенет улаштовують лігвище, пов'язане з ними сигнальними нитками. До рами прикріплені зовнішні кінці радіусів, які в середині сітки пов'язані із центральним сплетенням. Останнє зовні оперезане так званою прикріпною зоною, за якою знаходиться простір, вільний від спіральних ниток. Ще далі до зовнішньої частини тенет є широка зона ловчої спіралі, яка складається із численних витків єдиної клейкої нитки. Поширені від Європи до Центральної Азії [2, с. 112].

Tegenaria domestica (родина *Agelenidae*, рід *Tegenaria*) — павук хатній був відловлений в житловому будинку методом ручного збору. Плетуть широкі тенета із трубкоподібним лігвищем у низькому травостой та біля основи стовбурів дерев і чагарників. Комахи, які потрапили на павутинний полог, викликають його коливання, павук вискакує з лігвища-трубки та захоплює жертву. Поширені в Європі, Україні, Росії [2, с. 119].

Hogna radiate (родина *Lycosidae*, рід *Hogna* (*Lycosa*)) — представник виду був відловлений з фасаду житлового будинку методом пінцетного збору. Бродячі мисливці, що не плетуть ловчих сіток, або мешканці нірок. Характеризуються переважно денною активністю та ніколи не будують лігвищ. Поширені в Європі, Україні, Росії [2, с. 119].

Gibbaranea gibbosa (родина *Agelenidae*, рід *Gibbaranea*) — представник виду був відловлений на присадибній ділянці житлового будинку методом ручного збору. Плетуть широкі тенета із трубкоподібним лігвищем у низькому травостой та біля основи стовбурів дерев і чагарників. Комахи, які потрапили

на павутинний полог, викликають його коливання, павук вискакує з лігвища-трубки та захоплює жертву. Поширені в Європі, Росії, Центральній Азії [2, с. 112].

Scytodes thoracica (родина *Scytodidae*, рід *Scytodes*) — представник виду був знайдений в кімнаті житлового будинку. Головогруді широкі, овальної форми, найбільш високі в задній частині. Голова з 6 очима в три широко розставлені пари. Хеліцери слабкі, з коротким кігтиком. Тіло жовто-сіре з бурими плямами, на ногах такого ж кольору кільця. Зустрічаються в субтропічних і помірних кліматичних поясах Європи, Росії та Азії [3, с. 70].

Pholcus ponticus (родина *Pholcidae*, рід *Pholcus*). ***Pholcus phalangioides*** (родина *Pholcidae*, рід *Pholcus*). Представники видів були знайдені в кімнаті житлового будинку. Особливістю представників виду є довгі та тонкі ноги, як і у багатьох косариків. Представники виду плетуть безладні тенета в кутках будівель, де висять дорсальним боком униз. Тенета складаються з густого дахоподібного сплетення з його прикріпними розтягувальними нитками зверху й знизу. Якщо павука потурбувати, він починає інтенсивно трясти павутину. Мешкають усередині приміщень протягом усього року, причому не мають фіксованого періоду розмноження — самок із яйцями можна знайти в середині зими. Відкладається всього близько 20-30 яєць. Самки носять яйця в хеліцерах до вилуплення молоді. Поширені від Болгарії до Казахстану [2, с. 92].

Salticus scenicus (родина *Salticidae*, рід *Salticus*) — представник виду був знайдений на фасаді жилого будинку. Поширення: Голарктика [2, с. 142]. ***Sitticus pubescens*** (родина *Salticidae*, рід *Sitticus*) — представник виду був знайдений на присадибній ділянці житлового будинку. Поширення: Європа, Росія, Південна Азія [2, с. 143]. Павуки-стрибунчики. Полюють удень на пригріві на різних комах. Підкрадаються та стрибають на здобич, яку чітко визначають завдяки гарному предметному зору. Самці перед паруванням виконують перед самками «шлюбний танець». Живуть на ґрунті, у травостой, на деревах, стінах і скелях. Плетуть тільки гніздо-притулок у формі покришки під камінням або під корою.

За час дослідження на території міста Полтава нам вдалось виявити 17 видів павуків, які належать до 10 родів та 9 родин. Домінуючими виступають родини *Theridiidae*, *Pholcidae*, *Salticidae*, *Araneide*. Поширення синантропних видів павуків міста Полтави пов'язане з житловими та господарськими приміщеннями (складські, погребні, напівпогребні приміщення, гаражі, сараї тощо), а також агроценозами (плодові сади, огороди, присадибні ділянки, парки тощо). На території міста Полтави нами було виявлено один із отруйних видів павуків — тарантул східноєвропейський (*Lucosa singoriensis*).

Література

1. Ажеганова Н.С. Краткий определитель пауков (Aranei) лесной и лесостепной зоны СССР / Н. С. Ажеганова. — Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1968. — 147с.
2. Прокопенко О. В. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Павуки (Aranei) / О. В. Прокопенко, О. М. Кунах, О. В. Жуков, О. Є. Пахомов. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. — 339 с.
3. Тыщенко В.П. Определитель пауков Европейской части СССР / В. П. Тыщенко. — Л.: Наука, 1971. — 281 с.